

РОЗДІЛ 5 ТРУДОВЕ ПРАВО

УДК 349.3

ПРОЦЕДУРНІ СТРОКИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ДОПОМОГ

Вознюк Н.І.,
ст. викладач, здобувач кафедри
цивільно-правових дисциплін юридичного факультету
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

У статті визначено поняття процедурних строків у сфері державних соціальних допомог, здійснено їх класифікацію за різними критеріями. Запропоновано кілька власних класифікацій залежно від сфери правового регулювання, характеру регламентуючої норми, мети процедурних юридичних дій та структури нормативної моделі процедури забезпечення державною соціальною допомогою.

Ключові слова: державні соціальні допомоги, процедурні строки у сфері державних соціальних допомог, класифікація процедурних строків.

Вознюк Н.И. / ПРОЦЕДУРНЫЕ СРОКИ В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СОЦИАЛЬНЫХ ПОСОБИЙ / Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, Украина

В статье определено понятие процедурных сроков в сфере государственных социальных пособий, осуществлена их классификация в соответствии с различными критериями. Предложены несколько собственных классификаций в зависимости от сферы правового регулирования, характера регламентирующей нормы, цели процедурных юридических действий и структуры нормативной модели процедуры обеспечения государственным социальным пособием.

Ключевые слова: государственные социальные пособия, процедурные сроки в сфере государственных социальных пособий, классификация процедурных сроков.

Voznyuk N.I. / PROCEDURAL TERMS IN THE STATE SOCIAL ASSISTANCE BRANCH / Lesya Ukrainka Eastern European National University, Ukraine

The article deals with and defines procedural terms in the branch of state social assistance in the light of academic literature and current regulations and standards, their classification has been made.

Procedural terms in the branch of state social assistance have been suggested to consider any time periods established in a regulatory act, they are terminable or limited by occurrence of certain events, restrict to implementation of procedural legal actions provided by a procedural normative model of state social assistance.

The classification of procedural terms has been made according to the criteria worked out in other law branches: according to the normative consolidation mode, according to the degree of certainty and according to the acceptance. Based on the abovementioned criteria the distinction between certain types has been found out taking into consideration particular characteristics of legal regulation for state social assistance.

More types of the classification have been suggested in the article such as according to the legal regulation branch, according to the type of regulatory rules, according to the objective of procedural actions and according to the structure of a procedural normative model of state social assistance.

The research defined that various criteria can be applied for the classification of procedural terms in the branch of state social assistance. Meanwhile for the purposes of the research and law enforcement the most appropriate classification is the classification according to the structure of a procedural normative model of state social assistance. According to this criterion the following types of procedural terms can be divided into duration periods for implementation of main procedural legal actions, duration periods for implementation of additional procedural legal actions, duration periods for implementation of concurrent procedural legal actions.

Key words: state social assistance, procedural terms in the state social assistance branch, classification of procedural terms.

Ефективність реалізації суб'єктивного права на державні соціальні допомоги значною мірою зумовлена належною регламентацією часових параметрів нормативних моделей відповідних процедур через встановлення строків. Часова впорядкованість дозволяє стабілізувати процедурні правовідносини, підвищити якість та гарантувати своєчасність забезпечення державними соціальними допомогами.

Проблемам строків присвячено чимало наукових досліджень у рамках адміністративного, цивільного, трудового, кримінального права. Окремі аспекти досліджуваної проблеми в праві соціального забезпечення викладені в працях С. В. Люмінарської, П. Д. Пилипенка, С. М. Синчук, Я. В. Сімутіної, Б. І. Сташківа, В. Л. Стрепка, В. К. Субботенко, Н. М. Хуторян, Г. П. Чернявської, М. М. Шумила. Водночас питання строків та їх значення для функціонування правовідносин у праві соціального забезпечення висвітлені недостатньо. Отже, проблема визначення поняття та класифікації процедурних строків у сфері державних соціальних допомог є актуальним напрямом наукового дослідження.

Мета статті полягає у визначенні поняття процедурних строків у сфері державних соціальних допомог та проведенні їх класифікацій на основі аналізу чинного законодавства та наявних теоретичних розробок.

Нормативна модель процедури забезпечення державною соціальною допомогою є необхідною умовою реалізації відповідного права. У свою чергу, дії суб'єктів процедурних правовідносин потребують часового унормування. На важливості строків при законодавчому врегулюванні послідовності дій у межах правової процедури та їх значенні у правовому механізмі правореалізації наголошували В. Б. Ісаков [1, с. 21], О. І. Миколенко [2, с. 20], С. В. Передерін [3, с. 47-48], В. Н. Протасов [4, с. 46], О. О. Серета [5, с. 6], Я. В. Сімутіна [6, с.194-195], В. К. Субботенко [7, с. 18], В. П. Тимошук [8, с.50-51].

Процедурні строки виділяються в окремий вид представниками науки трудового права [3, с. 47; 9, с. 6; 10, с. 7], фінансового права [11, с. 13], адміністративного права [8, с. 50], цивільного права [12, с. 9], права соціального забезпечення [13, с. 23-25].

З огляду на важливість процедурних строків для реалізації права на державні соціальні допомоги необхідним є чітке визначення їх поняття. Нормативне визначення процедурних строків у національному законодавстві відсутнє. Водночас стаття 67 Цивільного процесуального кодексу України [14] та стаття 101 Кодексу адміністративного судочинства України [15] вміщують в собі поняття процесу-

альних строків, визначаючи їх як встановлені законом або судом строки, в межах яких вчиняються процесуальні дії. Вказані визначення не можна вважати взірцевими з точки зору нормотворчої техніки, оскільки для визначення сутності строку використане саме поняття строку. У статті 113 Кримінального процесуального кодексу України процесуальні строки нормативно закріплені як встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, в межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії [16]. Також доцільно використати вміщене у статті 251 Цивільного кодексу України визначення поняття строку як певного періоду у часі, з плином якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення [17].

При формуванні визначення процедурних строків у сфері державних соціальних допомог вбачається за доцільне використати згадані вище норми права, врахувати специфіку державних соціальних допомог та процедури їх призначення.

Отже, процедурні строки у сфері державних соціальних допомог можна визначити як встановлені в нормативному акті періоди, обмежені часовими рамками або настанням певних подій, відведені для виконання процедурних юридичних дій, передбачених нормативною моделлю процедури забезпечення державною соціальною допомогою.

Існує значна кількість внутрішньогалузевих класифікацій строків, проте класифікація процедурних строків у сфері державних соціальних допомог не проводилась. Для їх поділу на види можна використати критерії, розроблені в різних галузях права, зокрема: залежно від способу закріплення, залежно від ступеня визначеності та за обсягом використання [11, с. 13; 18, с. 8; 9, с. 8-9; 10, с. 12, 13; 13, с. 13; 6, с. 195]. Проте при розмежуванні окремих видів за обраними критеріями доцільно враховувати особливості правового регулювання інституту державних соціальних допомог.

Залежно від способу закріплення процедурні строки у сфері державних соціальних допомог можна класифікувати на строки, закріплені в загальнодержавних нормативних актах (кодекси, закони, постанови Кабінету Міністрів України тощо), та строки, закріплені в актах органів місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування на підставі статті 34 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [19] наділені повноваженнями встановлювати за рахунок власних коштів і благодійних надходжень додаткові до встановлених законодавством гарантії щодо соціального захисту населення. Наприклад, Рішенням виконавчого комітету Луцької міської ради від 20.02.2007 № 92-1 «Про затвердження порядку виплати одноразової грошової та матеріальної допомоги малозахищеним верствам населення міста» [20] встановлено відповідну допомогу, строки, процедуру її призначення та виплати.

Залежно від ступеня визначеності можна розмежувати абсолютно визначені та відносно визначені строки. Абсолютно визначені строки – це чітко встановлені періоди часу (у днях, місяцях, роках). Наприклад, для звернення за допомогою при народженні дитини встановлюється строк у дванадцять місяців [21], за допомогою на поховання деяких категорій осіб виконавцю волевиявлення померлого або особі, яка зобов'язалася поховати померлого, – шість місяців після смерті особи [22], заява про призначення державної допомоги з усіма необхідними документами розглядається органом, що призначає відповідну допомогу, протягом десяти днів [23]. Відносно визначені процедурні строки не прив'язані до календарного виміру часу. Наприклад, розмір допомоги самотнім матерям, яка надається з урахуванням доходів сім'ї, може бути перерахований з місяця подання отримувачем допомоги заяви дозакінчення строку її призначення [21]. До відносно визначених також

доцільно віднести строки, які визначаються тривалістю впливу соціального ризику на особу, сім'ю. Так наприклад, особа може звернутись за призначенням державної соціальної допомоги в будь-який момент, коли вона є мало-забезпеченою [24], інвалідом [25], одинокою матір'ю [21], проживає з інвалідом та здійснює догляд ним [26] тощо.

За обсягом використання процедурні строки у сфері державних соціальних допомог можуть бути загальними та спеціальними. До загальних процедурних строків пропонуємо віднести строки однакової тривалості незалежно від виду допомоги. Наприклад, строк інформування про виникнення обставин, які призводять до припинення виплати державної допомоги, встановлений у десять днів; строк припинення виплати допомоги за рішенням органу соціального захисту в разі настання таких обставин – 3 місяця, що настає за місяцем, в якому виникли відповідні обставини [21, 23, 24, 25]. Спеціальними процедурними строками можна вважати строки, окремо встановлені для кожної конкретної процедури забезпечення державною соціальною допомогою. Так, зокрема, визначаються строки звернення за призначенням окремих видів державних соціальних допомог сім'ям із дітьми: шість місяців із дня закінчення відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами – для допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами; дванадцять календарних місяців після народження дитини – для державної допомоги при народженні дитини [21] тощо.

Спеціальний характер процедурних строків здебільшого зумовлюється не тільки індивідуально встановленим часовим періодом, але й юридичними фактами, які призводять до початку перебігу строку і є спеціальними для кожного виду допомоги.

Крім того, вважаємо за доцільне провести класифікацію процедурних строків у сфері державних соціальних допомог за такими критеріями: залежно від сфери правового регулювання, залежно від характеру регламентуючої норми, залежно від мети процедурних дій, залежно від структури нормативної моделі процедури забезпечення державною соціальною допомогою.

Залежно від сфери правового регулювання можна виділити процедурні строки, прямо передбачені процедурними нормами права соціального забезпечення, та процедурні строки, встановлені в нормативних актах інших галузей права. До першої групи можна, наприклад, віднести строки звернення за призначенням державних соціальних допомог сім'ям із дітьми [21]. До другої – загальні строки подання скарг до органу або посадовій особі вищого рівня та розгляду звернень громадян, які встановлені у статті 20 Закону України «Про звернення громадян» [27]. Подання і розгляд такого роду скарг – це адміністративна процедура, яка за певних обставин може включатися в якості самостійного завершеного елемента в структурі процедури забезпечення державною соціальною допомогою.

За критерієм характеру регламентуючої норми можна розмежувати процедурні строки (наприклад, строки звернення за призначенням, поновленням виплати державних соціальних допомог [21, 23, 24, 25]) та матеріальні строки, які використовуються в процедурі (наприклад, строки, які визначають тривалість виплати державної соціальної допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування [21], малозабезпеченим сім'ям [24] тощо).

Залежно від мети процедурних юридичних дій, передбачених нормативною моделлю процедури забезпечення державною соціальною допомогою, процедурні строки слід поділяти на строки звернення, строки розгляду звернення, строки призначення, строки зупинення виплати, строки поновлення виплати, строки припинення виплати, строки інформування, строки оскарження рішення.

Залежно від структури нормативної моделі процедури забезпечення державною соціальною допомогою строки можна класифікувати на строки для виконання основних

процедурних юридичних дій (строки для призначення, зміни, припинення виплати державної допомоги), строки для виконання допоміжних процедурних юридичних дій (строки для встановлення юридичних фактів, підтвердження яких необхідне для призначення державної допомоги) та строки для виконання супутніх процедурних юридичних дій (строки для встановлення юридичних фактів, підтвердження яких необхідне як для призначення державної допомоги, так і для інших юридичних дій, не пов'язаних із соціальним забезпеченням).

Запропоновані класифікації процедурних строків у сфері державних соціальних допомог можуть стати необхідними передумовами для більш ґрунтовного вивчення процедурних строків, встановлення недоліків правового регулювання та формування пропозицій для можливого вдосконалення законодавства.

Отже, процедурні строки у сфері державних соціальних допомог – це встановлені в нормативному акті періоди, обмежені часовими рамками або настанням певних подій, відведені для виконання процедурних юридичних дій, передбачених нормативною моделлю процедури забезпечення державною соціальною допомогою.

Для класифікації процедурних строків у сфері державних соціальних допомог можуть бути використані різноманітні критерії. Водночас для потреб дослідження та потреб правозастосовчої діяльності найбільш придатною видається класифікація залежно від структури нормативної моделі процедури забезпечення державною соціальною допомогою. Крім того, таке групування процедурних строків може бути використане в навчальному процесі для кращого оволодіння студентами нормативною базою у сфері державних соціальних допомог.

ЛИТЕРАТУРА

1. Исаков В. Б. Юридические факты в российском праве : [учебное пособие] / Владимир Борисович Исаков. – М.: Юридический Дом «Юстицинформ», 1998. – 48 с.
2. Миколенко О. І. Місце адміністративного процедурного права в системі юридичних знань та системі права України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. І. Миколенко. – Запоріжжя, 2011. – 40 с.
3. Передерин С. В. Процедурно-процессуальные правовые средства и способы обеспечения трудовых прав работников : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудовое право; право соц. обеспечения» / С. В. Передерин. – М., 2001. – 50 с.
4. Протасов В. Н. Юридическая процедура / Валерий Николаевич Протасов. – М.: Юридическая литература, 1991. – 77 с.
5. Середа О. О. Правова процедура: теоретико-правові засади та практичні виміри: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О. О. Середа. – К., 2008. – 20 с.
6. Пенсійні правовідносини в Україні : монографія / [Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна, М. П. Стадник, А. А. Ширант, М. М. Шумило] ; відп. ред. Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2013. – 276 с.
7. Субботенко В. К. Процедурные правоотношения в социальном обеспечении : монография / Вера Константиновна Субботенко. – Томск: Изд-во Томского университета, 1980. – 197 с.
8. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядник В. П. Тимошук. – К.: Факт, 2003. – 496 с.
9. Єременко Л. В. Роль та місце строків в законодавстві України про працю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / Л. В. Єременко. – Луганськ, 2009. – 19 с.
10. Комков С. А. Сроки в трудовом праве Российской Федерации : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудовое право; право соц. обеспечения» / С. А. Комков. – Томск, 2004. – 28 с.
11. Архипов А. А. Сроки в налоговом праве : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право, финансовое право, информационное право» / А. А. Архипов. – М., 2010. – 22 с.
12. Вахоньєва Т. М. Строки (терміни) у цивільному праві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Т. М. Вахоньєва. – К., 2005. – 18 с.
13. Люминарская С. В. Сроки в праве социального обеспечения России : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудовое право; право соц. обеспечения» / С. В. Люминарская. – Ижевск, 2007. – 29 с.
14. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.
15. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446.
16. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст. 88.
17. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
18. Баб'як А. В. Адміністративно-процесуальні строки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А. В. Баб'як. – К., 2005. – 18 с.
19. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Офіційний вісник України. – 1997. – № 25.
20. Рішення виконавчого комітету Луцької міської ради від 20 лютого 2007 р. № 92-1 «Про затвердження порядку виплати одноразової грошової та матеріальної допомоги малозахищеним верствам населення міста». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutskrada.gov.ua/service>
21. Порядок призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1751 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 52. – Ст. 2365.
22. Порядок надання допомоги на поховання деяких категорій осіб виконавцю волевиявлення померлого або особі, яка зобов'язалася поховати померлого : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 р. № 99 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 8. – Ст. 306.
23. Порядок надання державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам : затв. Наказом Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства фінансів України від 30 квітня 2002 р. № 466/6754 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 24. – Ст. 1191.
24. Порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 250 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 9. – Ст. 394.
25. Порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам і державної соціальної допомоги на догляд : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2005 р. № 261 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 14. – Ст. 717.
26. Порядок надання щомісячної грошової допомоги особі, яка проживає разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу, який за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за ним : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2000 р. № 1192 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 31. – Ст. 1314.
27. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.